

Адмирал **МАТЕ ЈЕРКОВИЋ**

О НЕКИМ ПИТАЊИМА МЈЕСТА И УЛОГЕ МАЛЕ РАТНЕ МОРНАРИЦЕ*)

У страниј војно-поморској литератури све чешће се отвореније или скривеније говори о томе како је данас постојање тзв. малих ратних морнарица ван овог или оног блока депласирано. Овакве „теорије“ покушавају да се ослоне, с једне стране, тобоже на искуство из историје поморских ратова уопће, а посебно на искуство из Другог свјетског рата — (при чему се, одмах да кажемо, запостављају ова важна искуства која их у суштини побијају) — а са друге стране, подупиру се закључцима који произилазе углавном из пропагандног упоређивања ове или оне савремене ратне морнарице неке ванблоковске земље са импресивном снагом моћних и технички развијених ратних морнарица водећих велесила, па чак и са укупном снагом ратних морнарица овог или оног блока.

Најприје неколико ријечи о самом појму тзв. мале ратне морнарице. Иако се тај појам усталио у војно-поморској литератури и терминологији, није довољно јасно шта се под тим подразумијева и гледања су неуједначена. Прије свега, не постоје само „велике“ и „мале“ ратне морнарице у оном смислу и вези у којој се ти термини најчешће употребљавају, него и „средње“ и то читава скала, при чему је врло тешко одредити сигурне границе и критериј по коме би се нека ратна морнарица сврстала у једну од ове три категорије. Даље, појам „мале ратне морнарице“ често се замењује појмом „мале флоте“ тј. узимају се у обзир само поморске снаге, пловни борбени састав одређене ратне морнарице. Иако је флота, при оваквој категоризацији најважнији фактор, ипак је таква идентификација и терминолошки и суштински сасвим неправилна, јер је ратна морнарица много шири појам „мале ратне морнарице“ често се замјењује појмом „мале флоте“ борбених и помоћних елемената обалске одбране који се према својој флоти налазе организацијом, обимом, снагом и значајем за напад и одбрану у најразличитијим пропорцијама. Осим тога, постоје различити и за категоризацију неке ратне морнарице врло значајни тзв. потенцијални елементи њене снаге и вриједности — кадровска, мобилизацијска, техничка, економска, индустријска уопће и посебно бродоградилешна развијеност одговарајуће земље — који за почетне дане рата на мору не морају одмах доћи у обзир, али који могу итекако да

*) У договору са нашем редакцијом и аутором чланак ће бити штампан у часопису „Морнарички гласник“, бр. 1/1959.

измијене мјесто и улогу ове или оне ратне морнарице и њене релативне односе с противником у даљњем току рата. Напокон, акваторијално-територијални услови операцијско-базиских основица различити су за разне ратне морнарице, што иначе при осталим подједнаким елементима даје одговарајућим флотама сасвим различиту убојну вриједност, односно сасвим различит значај њихове улоге у оружаним обрачунима. Постоје, наравно, и други моменти који битно утичу на напријед споменути класификацију као што су: морално-политичка вриједност нације којој припада ова или она ратна морнарица, војногеографски, односно опћи стратегијски положај у међународним релацијама земље којој припада одређена ратна морнарица, степен усклађености стратегијских и тактичких принципа употребе одређене ратне морнарице са карактером и захтјевима евентуалног будућег рата итд. Све су то битни елементи о којима, о сваком посебно и комплексно, треба водити рачуна кад се нека ратна морнарица сврстава у ову или ону категорију, кад се оцјењује њена вриједност и снага, а у вези с тим и изнад свега, кад неко условљава могућност или немогућност опстанка и ефикасног дејства ове или оне ратне морнарице њеним укључивањем односно неукључивањем у овај или онај блок.¹⁾

*

Ратна морнарица представља један од три основна вида оружаних снага земље којој припада. Њено мјесто у том оквиру одређује се улогом коју је она одиграла стицајем разних околности у прошлости, односно улогом која јој се у сваком поједином периоду предвиђа политиком и стратегијом те земље за ближу или даљу будућност.

Улоге разних ратних морнарица биле су у току историје врло различите, што је зависило од низа међусобно тијесно повезаних сталних или мање-више варијабилних околности као што су: географско-стратегијски положај земље којој је ова или она ратна морнарица припадала, опћа унутрашња политика те земље и посебно њен друштвено-политички поредак и привредно-економски развој, њена спољна политика и спољнополитичке комбинације итд.

И у прошлом свјетском рату разне ратне морнарице, и то како велике, тако и средње и мале, одиграле су врло различите улоге. Иако, у цјелини узевши, нема ни двије једнаке морнарице, кад је ријеч о њиховим улогама, о прилозима које су поједине ратне морнарице унијеле у опћи арсенал напора прошлог рата, ипак се донекле и по томе све оне могу сврстати у три основне групе: у групу великих, групу средњих и групу малих ратних морнарица. Као што ће се видјети, то никако није овисило само о величини њихових флота.

¹⁾ У даљњем излагању ми ћемо под појмом „мала ратна морнарица“ подразумевати ону савремену морнарицу која у свом органском саставу има лаке поморске снаге, тј. ратне бродове од разарача укључно па навише, одговарајуће снаге и разна убојна средства обалске одбране као што су обалске пловне јединице, обалске, оточне, десантне, противдесантне пјешадијске јединице, специјалне јединице, обалска артиљерија разне врсте и намјене, одговарајућа поморска авијација итд. — а које се све заједно ослањају на сопствену операцијску основицу унапријед припремљену у складу са захтјевима атомског рата.

Тако се, на примјер, без америчке и енглеске ратне и трговачке морнарице није могло замислити у другој фази прошлог рата отсијецање и уништење у Сјеверној Африци јужног крака Хитлерових стратегијских маказа, нити отварање тзв. другог фронта у Европи 1944 године. Исто тако на подручју Далеког Истока не би се могао постићи онако велики успјех без јаким морнаричких снага енглеских и особито америчких, које су у другој фази рата на Пацифику заједно са својом КоВ одиграле значајну улогу у сламању јапанске ратне машине. Укратко, према свему ономе што су те двије ратне морнарице учиниле у току прошлог рата у оквиру заједничких напрезања Савезника за сламање фашизма, може се рећи да су оне извршиле улогу која им је била намијењена.

Обратно, иако су ратне морнарице Њемачке, Јапана, Италије и Француске спадале уочи прошлог рата по величини својих флота у категорију тзв. средњих РМ, оне у крајњој линији, стицајем разних околности нису одиграле улоге које су им биле намијењене, а по свом ефекту су се у току рата врло различито испојиле. Док је, на примјер, њемачка ратна морнарица сталном активношћу своје подморничке флоте у Атлантику и лаким брзих јединица у Ламаншу, особито у 1941 и 1942 години, нанијела врло тешке ударце Енглеској, и док је јапанска ратна морнарица била она основна снага која је јапанској агресивној машини обезбиједила брзе и огромне успјехе на широком пространству Западног Пацифика у току 1941 и 1942 године, дотле је њихова партнерица италијанска ратна морнарица у Средоземљу, гдје је до свог уништења углавном и дјеловала, забиљежила несразмјерно својој техничкој снази мале резултате и може се рећи да је више дошла до изражаја путем веома запажених поморских диверзија у Александрији и Гибралтару, него помоћу бојних бродова, крстарица, разарача или подморница. Што се тиче француске ратне морнарице, иако је уочи прошлог рата имала врло моћну флоту, она је стицајем разних спољних и унутрашњих околности у којима се нашла Француска по нападу од стране фашистичке Њемачке, била на разне начине уништена, не дошавши такорећи уопће до изражаја.

Уочи прошлог рата постојала је и група тзв. малих ратних морнарица, чије су флотне снаге биле уништене, заробљене или ликвидирани самопотопљењем већ у првим данима свог ступања у рат. Такву судбину доживјеле су флоте норвешке, данске, пољске, холандске, белгијске, бивше југославенске, а донекле и грчке ратне морнарице, не дошавши, с незнатним изузецима, уопће до било каквог изражаја. Међутим, највећа грешка која се може учинити проучавајући историју ратних морнарица прошлог рата била би, ако би се оцијенило да су ове флоте доживјеле такву судбину само због тога што су биле малене, те из тако погрешне оцјене извлачити још погрешнији закључак: да поморска држава, која не може данас градити и изградити јаку флоту, нема уопће смисла да гради било какву; или још даље, како то неки покушавају доказати, да мале ратне морнарице у савременим условима немају свој „raison d' être“, ако нису уклопљене у поморске снаге овог или оног од два данас постојећа војно-политичка блока. Да

су таква схватања и закључци неосновани види се најбоље из споменутог случаја француске морнарице, која је, иако релативно врло јака, доживјела исту судбину као и споменуте мале ратне морнарице, а само нешто касније, тако је прошла и бивша италијанска морнарица. Према томе, ако, проучавајући странице историје рата на мору тражимо разлоге зашто је нека ратна морнарица успјела, а нека није успјела да одигра намијењену јој улогу, онда то никако не смијемо тражити једнострано, тј. само у томе каква је снага и величина била ове или оне флоте. Очигледно су узроци успјеха или неуспјеха ове или оне РМ врло различити. Тако је, на примјер, чињеница да је флота бивше југославенске РМ била уништена одмах првих дана фашистичке агресије на Југославију, но узроци њене пропасти нису лежали само у томе што је била мала и релативно далеко слабија од агресореве, него у низу других опћепознатих фактора, међу којима: трулост бивше Југославије као државне творевине, посебно трулост и издајничка улога краљевског режима, шпијунско-капитулантски став тадашње Врховне команде, капитулације ненародне армије у цјелини итд. Осим тога, један од спољних разлога, због чега је пропала не само бивша југославенска војска и морнарица, него и све армије и морнарице осталих споменутих малих држава, лежао је у чињеници да су фашистичке агресивне машине кршиле те државе почесно, једну по једну, захваљујући, поред осталог, и шпекулантском војно-политичком држању и односима између неких антифашистичких земаља.

Напокон, пропаст поморских снага бивше југославенске морнарице, као што је познато, није значила крај него почетак рата против агресора у источном дијелу Јадрана, што указује на необично важну чињеницу, тј. да земља чији народ има морала, снаге и воље за отпор, за борбу и гдје постоји руководство способно да ту борбу организира и води, може изнова заочегги, продужити и успјешно водити борбу на мору и послије онаквог слома какав је доживјела краљевска ратна морнарица бивше Југославије.

*

Услијед стицаја најразличитијих околности при развоју савремене међународне ситуације историјско-националног, географско-стратегијског, политичко-идеолошког, друштвено-економског и привредно-техничког карактера, низ држава се постројио у два антагонистичка блока. Осим тога, постоји и читав низ мирољубивих држава, међу њима и наша земља, које теоретски и практично негирају или не желе да слиједе данашњу политику било ког блока, будући да политика блокова очигледно угрожава свјетски мир.

На основу тога и географско-стратегијског положаја који данас заузима један блок према другоме, на основу мирнодопског распореда флота појединих блоковских земаља, те објављених података о њи-

ховој физиономији и снази, као и неких отворено изнетих погледа²⁾ о намјени неких великих ратних морнарица, очигледно је да се, резимирано говорећи, улога ратних морнарица главних партнера у сваком од два постојећа блока састоји у томе да себи и свом блоку обезбиједи превласт на одређеним свјетским и одговарајућим националним морима, односно да негира ту превласт супротном блоку, док се улога осталих ратних морнарица у сваком од тих блокова састоји у томе да на овај или онај начин садејствује главнини поморских снага свог блока.

Улога, пак, ратне морнарице неке ванблоковске државе не може бити друкчија, него да, у оквиру одбрамбених снага своје земље, брани своје море и обалу, а самим тиме и њен акваторијално-територијални интегритет.

Међутим, оваква улога ратне морнарице ванблоковских земаља без обзира на низ разлика, нужно произилази не само из њене мирољубиве политике, него и из одређених неизбјежних рефлекса политике блокова. Руководство, наиме, ни једног ни другог блока очигледно није увјерено — при оваквој сопственој снази, при постојећем мање-више уравнотеженом односу снага између блокова уопће и при постојећим подједнаким индустријским и научно-техничким достигнућима у наоружању посебно — да може постићи циљеве без проширења утицаја на ванблоковске земље које данас обухватају 45% укупне површине Земљине кугле, 39% свјетског становништва (рачунајући колоније као блоковску територију), 70% укупних свјетских ресурса основних стратегијских сировина (нафте, урана, кобалта, боксита, олова, мангана итд.). Одатле и настојања и једног и другог блока да привуку што више садашњих ванблоковских држава. При томе се и једни и други служе најразличитијим методима, почевши од најблажих „теоретско-идеолошких“ увјеравања, преко политичко-дипломатских билатералних разговора и економске помоћи ван ОУН до других притисака разних врста. Ван сваке је сумње да у те методе спадају и напријед споменуте „теорије“ о несврсисходности малих ратних морнарица без њиховог укључења у поморске снаге овог или оног блока.

У политичко-етичком погледу постоји извјесна разлика између великих и малих ратних морнарица унутар сваког блока и то кад је ријеч о њиховом мјесту и улози. Будући, наиме, да су мале ратне морнарице и у саставу блокова намијењене првенствено за одбрану свог мора и своје обале, оне се у том смислу не разликују од ванблоковских малих морнарица. Међутим, постоји необично важан момент по коме се оне у политичко-етичком погледу битно разликују: блоковске мале морнарице, већ самим тиме што се по сили политике своје земље укључују у блок, повећавају његову оружану моћ, а тиме и опасност избијања новог свјетског рата, док је, као што смо видјели, дјеловање у том погледу ванблоковских малих морнарица усмјерено управо у обрнутом правцу.

*

²⁾ Види, на примјер, Бернад Бродие: „A guide to naval Strategy“, Princeton university Press, New Jersey, 1944 g. — поглавље прво.

Поставља се питање: да ли би ратна морнарица неке земље ван блока могла у оперативно-стратегијском смислу одиграти намијењену јој улогу у случају рата, а при постојећој опћој међународној констелацији поморских снага?

Наш је одговор на то питање непоколебљиво позитиван, јер, поред осталог, базира на низу недвојбених чињеница оперативно-стратегијског карактера, које говоре у прилог таквом схватању.

Прије свега, главне супротности разног карактера у савременој међународној ситуацији не постоје између ове или оне издвојене мирољубиве земље, с једне, и овог или оног блока, с друге стране, него између блокова као таквих. Због тих супротности је уосталом и дошло до формирања блокова, због тога они и постоје и теже да се даље јачају. Према томе, уколико се не нађе мирољубиво рјешење спорних проблема, него се они покушају ријешити путем силе, главни удари главних блоковских снага и њихових ратних морнарица биће неизбјежно обострано усмјерени на главне циљеве и против главнине снага и главнине ратних морнарица противног блока. Одатле јасан и логичан закључак: Уколико би, услед развоја ратних збивања, због раније наведених разлога, била нападнута у овој или оној фази евентуалног новог свјетског рата ова или она мирољубива земља, на њу у цјелини, па према томе и на њену ратну морнарицу, може отпасти само одговарајући и то, с обзиром на ангажованост противпоморских снага супротног блока, релативно мали дио поморских снага агресора. Ово, наравно, важи и за оружане снаге у цјелини, укључујући ту лансирана и атомска убојна средства. Зато, по мом мишљењу, при оперативно-стратегијској процјени ситуације, нека мирољубива поморска земља, рјешавајући оперативно-стратегијске проблеме опсега, унутрашње структуре, мјеста и улоге и начина употребе своје ратне морнарице, треба да узима у обзир управо тај пресумптивни дио укупних поморских снага овог или оног блока, а не њихову цјелокупну поморску силу.

Друго, с обзиром на напријед изложену, логично одређену оперативно-стратегијску улогу ратне морнарице неке ванблоковске земље, с обзиром на то да је она по својој намјени везана на своје обално море, на свој архипелаг и обалу, с обзиром на то да јој је основни задатак да у оквиру оружаных снага своје земље, самостално или у садејству са КоВ и РВ брани и одбрани своје море и обалу, потребно је и реално такву ратну морнарицу посматрати не само кроз призму њених поморских (пловних) снага, већ треба имати у виду и све остале борбене елементе које она обухвата. Обалска одбрана, на примјер, са свим својим најразличитијим убојним елементима — поморска авијација, обалска и специјална артиљерија, минска, торпедна и друга одбрамбено-нападна средства, оточне и рубне територијалне снаге, десантне и противдесантне поморске јединице, јединице КоВ оријентисане на одбрану обале итд. — све те снаге заједно с флотом чине њену снагу, без обзира на то како су ти елементи интерно организирано постројени и у каквој се међусобној пропорцији налазе. Предмет је, наравно, посебне вјештине при процјени колико ће која земља од укупних средстава уложити у овај или онај убојни елемент своје

ратне морнарице, но сигурно је једно: за савремене услове са становишта малих морнарица добро је само оно рјешење које, — не насједајући разним подметањима у облику алтернативе: „или велика флота или ништа“ — води рачуна о хармоничном развоју свих убојних елемената, а у складу са карактером свог мора и обале, са својим економским, индустријским, бродоградилничким, техничким и осталим могућностима, с традицијом, навикама, менталитетом и уопће борбеним квалитетима оних који ће та средства користити и, посебно, у складу са захтјевима нових разорних и лансирних средстава атомског доба.

Из прегледа бр. 1 и 2 — уз реалну претпоставку да мале ратне морнарице мање-више хармонично развијају елементе своје обалске одбране — може се закључити да свака од наведених мирољубивих земаља у изградњи своје флоте води рачуна о тим питањима као и то да би свака од њих у случају да буде нападнута могла, по нормама односа снага којих би се евентуални агресор морао држати с обзиром на његове концепције, везати за себе 1—2 крстарице, 10—15 разарача, 20—40 ескортних односно противподморничких бродова, 50—100 топовњака, 50—100 миноловаца, око 1.500 разних других бродова, 100—200.000 десантне или друге пјешадије, све ово уз садејство 2.000—3.000 авиона разне намјене, па да ипак уз све то буде јако проблематична његова брза побједа. Већ само из овог очигледно је да данас ниједан потенцијални агресор не располаже толиким снагама на мору да може одвојити на сваку тзв. малу морнарицу напријед изложене снаге, при ангажирању своје главнине против главнине противника.

Разумије се само по себи да овај упрошћени и уопћени прорачун важи уз неколико реалних претпоставки: прво, да би бранилац до задњег даха бранио тешко стечену слободу и да би се жешће борио од сваког евентуалног агресора; друго, да би бранилац у борби применио тактику која најбоље одговара његовим условима за шта се, наравно, ваља припремити у сваком погледу већ у миру; треће, да би агресор сигурно тежио уништити нападнуту морнарицу за неколико сати или дана, због чега би обавезно морао поћи на једновремен одлучујући удар по свим њеним убојним и базијским елементима, јер ако тако не би поступио, онда би већ због тога одмах у почетку напада изгубио оперативно-стратејску иницијативу. Исто тако агресор би прије или послје морао напасти морнарицу сваке од оних мирољубивих земаља, које би му сметале било због свог географско-стратејског положаја, било због стратегијских сировина које се у њима налазе, било због потребе за поморским базама и комуникацијама у том подручју, а све ово ради тога да би својој ратној морнарици омогућио да изврши главни задатак. А оваква логика у поступцима, коју би развој ратних збивања неминовно наметнуо било ком агресору, довела би не само до сасвим друкчијег односа поморских снага великих нападача и малих бранилаца, него таква логика у калкулацији већ сада, у миру представља, поред осталог, веома важан момент при одлучивању да ли уопће започети агresiјом. И није без везе с овим питањем, упут да кажемо, чињеница да они велики о којима овиси данас суд-

Д р ж а в а	Површина у км ²	Број становника	Дужина обале у км	Број отока	Ратна морна- рица (број рат- них бродова)
Албанија	29.000	1,400.000	282	1	53
Белгија	30.507	8,900.000	66	—	65
Бугарска	110.842	7,600.000	282	1	17
Бурма	677.924	19,900.000	2.655	50	53
Данска	43.735	4,500.000	1.926,3	60	96
Финска	337.000	4,300.000	2.353	20	88
Грчка	132.562	8,000.000	15.020	300	141
Холандија	40.000	10,900.000	506,9	15	162
Индија	3,162.712	387,000.000	6.703	100	49
Индонезија	1,491.564	84,000.000	26.474	3.000	112
Југославија	255.395	18,500.000	1.450	66	217
Норвешка	323.916	3,500.000	7.345,7	2.266	85
Пољска	311.730	27,800.000	442,6	—	67
Румунија	237.384	17,600.000	241	1	29
Шведска	449.206	7,300.000	3.685,4	20	220
Турска	767.119	24,800.000	4.144	30	107
У А Р	1,184.000	27,400.000	2.447	35	73

НАПОМЕНА:

1. — Површина дата према Географском атласу (Загреб 1956), а на основу података ОУН.

2. — Становништво дато према подацима Савезног завода ФНРЈ за статистику за 1956 годину.

3. — Дужина обале узета углавном према чланку у Интернац. хидрограф. ревији — мај 1956 год. од начелника US Coast and Geod. Survey адмирала Арнолда Каро. Он је своја мјерења извео из најбољих генералних карата. Обалске увале (заливи, ријеке и драге) мање од 16 км између тачака на улазу занемарене су, већ је узета директна раздаљина између тих тачака.

4. — Узети су само насељени отоци. Број насељених отока, као и отоцића, хриди и грена је далеко већи (Норвешка — око 150.000, Шведска и Финска — неколико хиљада, Индонезија — више хиљада, Грчка преко једну хиљаду, Индија — до хиљаду, Бурма — неколико стотина, Југославија — 1223 и остале од 50—100).

5. — Број бродова узет је према расположивим подацима и из Fighting Ships-а за 1958/59 год.

бина свијета све више и озбиљније показују жељу да се нађу рјешења спорних питања не путем силе, него преговорима.

Према свему изложеном очигледно је:

— да постојање и даљње јачање ратне морнарице било које мирољубиве, ванблоковске земље не представља само одређену убојну снагу, него самим својим постојањем дјелује против отпочивања агресије, те у садашњој међународној ситуацији свако јачање управо армија мирољубивих земаља и у њиховом оквиру ратних морнарица, иако то звучи парадоксално и на први поглед противријечно, значи заиста прилог миру;

— да би ратна морнарица неке мирољубиве земље са оперативно-стратегијске тачке гледишта имала све изгледе да изврши ону улогу која јој је намијењена у случају евентуалног рата.

*

Одговарајућа тактичка искуства из прошлог свјетског рата и крупни технички новитети до којих је дошло у послеријатној интензивној трци у наоружању уопће, нашли су, наравно, свог одраза и у изградњи, наоружању и опреми ратних морнарица, а самим тиме и на плану тактичке употребе њихових јединица.

Форсирање и omasовљење носача авиона и хеликоптера, избацивање из састава великих и средњих ратних морнарица бојних бродова, omasовљење крстаричке, а особито флоте разарача, omasовљење подморница уопће и посебни успеси у развоју подморница на атомски погон, наоружање ратних бродова одређених врста пројектилама способним да понесу атомске главе, усавршавање средстава за навигацију, осматрања свих врста и за руковање ватром — све на бази невиђених успјеха електронике итд. — све су то достигнућа која су приступачна само неким великим државама односно њиховим морнарицама.

Огромна, пак, већина држава није могла и не може да издржи ту трку у изградњи својих ратних морнарица. Посебно то не могу мале, економски и технички неразвијене земље. Изградња савремене ратне морнарице је толико скупа, да је унапријед искључена свака помисао на то да се те земље оријентишу на изградњу великих флота, по паролу „велику флоту или ништа“, па чак ни флота такозване средње величине. Ради економско-финансијских прорачуна узмимо као примјер флоту састава: 3 ЛК, 9 Р, 30 РЕ, 30 П, 90 ПБР, 100 ТЧ и ТП, 50 МЛ, 50 М уз одговарајућу флоту помоћних бродова, што би по неким схватањима отприлике одговарало огромној већини малих поморских држава с обалом дужине како је наведено у прегледу бр. 1. Изградња такве флоте стајала би по просјечним свјетским цијенама преко 1 милијарду долара; годишњи нормалан утрошак горива — 100 милиона долара; утрошак муниције — 20 милиона долара; одржавање посаде — 10 милиона долара, а гдје су још сви остали трошкови (изградња одговарајућих база, резерве, све врсте заштите, школовање одговарајућег кадра итд.). Све у свему — потребно би било за изградњу такве флоте, на примјер, кроз 10 година и за редовно одржа-

Д р ж а в а	Флотни састав малих ратних морнарица (број и врста бродова)								У к у п н о	
	Р	Ескорт. бродови	ПБР	МЛ	П	ТЧ (топ)	М	ДЕС		ПОМБР
Албанија	—	—	5	10	6	24	—	—	8	53
Белгија	—	1	10	52	—	—	—	—	2	65
Бугарска	2	2	2	3	3	3	—	1	1	17
Бурма	—	1	—	2	—	39	—	—	11	53
Данска	—	12	19	26	4	17	3	—	15	96
Финска	—	—	37	36	—	—	2	—	13	88
Грчка	2	14	7	19	4	2	2	37	53	141
Холандија	12	14	12	52	9	—	—	23	37	162
Индија	3	17	4	15	—	1	—	3	4	49
Индонезија	1	8	71	16	—	—	—	5	11	112
Југославија	3	4	16	27	1	65	6	35	60	217
Норвешка	5	11	—	18	8	24	6	3	10	85
Пољска	3	—	8	21	7	10	—	11	7	67
Румунија	4	2	8	4	6	—	1	—	4	29
Шведска	17	6	14	60	28	43	—	9	40	220
Турска	12	—	—	35	7	—	6	28	18	107
У А Р	4	6	15	12	9	20	—	4	3	73

НАПОМЕНА:

1. — Број и врста бродова узети су према подацима из Fighting Ships-а за 1958/59 г. Разумије се да ово није потпуна слика стања; прво, зато што нико не даје све податке о својој флоти, а друго, зато што се стање стално, из мјесеца у мјесец мијења услјед добивања по линији помоћи, куповине или властите изградње ратних бродова.

2. — Овдје је занемарено неколико крстарица, један бојни брод и један НА, који се још налазе у саставу неких од наведених малих ратних морнарица, будући да су ти застарјели бродови ушли у флотну листу дотичних морнарица одмах по завршетку прошлог рата из сасвим других разлога него што то данас стварно захтијева намјена тих морнарица.

вање, ремонт и експлоатацију кроз то исто вријеме — укупно преко 3 милијарде долара, или годишње око 300 милиона долара, односно у нашем новцу око 200 милијарди динара годишње. Разумије се да било која мала земља једва може да за своју морнарицу одвоји и десети дио тих средстава. Но, овдје нису у питању само материјално-финансијски издаци. По сриједи је још низ разних других за те земље тешко рјешивих проблема — одговарајућа војна индустрија, развијена бродоградња, научно-истраживачки институти, одговарајући стручни кадриви итд.

Међутим, рјешење овог проблема и не треба тражити на овакав начин. Кад би, наиме, те земље чак и имале напријед наведене економске и техничке могућности, оне нити би требале да иду на изградњу таквих флота, јер, као што смо већ истакли за то нема стварних, у првом реду политичко-стратегичких потреба, а не би било, као што ћемо видјети, ни тактичког оправдања у условима савременог рата. И заиста, кад у прилогу 1 и 2 погледамо опсег и физиономију савремених малих флота, видимо да оне показују сасвим друкчију тенденцију даљњег развоја. Иде се на omasовљење брзих и лаких флотних снага с одговарајућим јачањем обалске одбране. Чак се из флотне листе појединих РМ избацују већ и разарачи као тактички неадекватни бродови за савремене услове. Ово је посљедица прије свега улоге коју би оне могле имати у савременим условима са стратегијско-оперативне тачке гледишта као и тактичких захтјева који произилазе из карактера савременог боја у уским морима. Из прегледа бр. 2 види се да све савремене мале морнарице иду на изградњу по врстама онаких ратних бродова који би им најбоље одговарали за извршење тактичких задатака у њиховим морима. При томе се такођер водило и води се рачуна, с једне стране, о специфичним тактичко-техничким својствима оних врста ратних бродова и убојних средстава, о оним карактеристикама сопствене акваторијално-територијалне операцијске и базијске основице које иду у прилог браниоцу, а са друге, о одређеним објективним слабостима евентуалног агресора, до којих би неизбјежно дошло у случају рата.

У вези с тим истакли бисмо овдје само неколико важних момената.

Прије свега, ваља опћенито рећи да су поморске снаге веома еластичне у погледу маршевског и борбеног престројавања и стварања најразличитијих оперативно-тактичких групација, што омогућује да оне извршавају најразличитије задатке — од ситних диверзија до крупних поморских акција. Оне су просторно веома растегљиве, те расположивим снагама могу да једновремено извршавају задатке на огромним фронтovima односно морским просторствима и да при томе поједини чак и најситнији дијелови (бродови) не изискују обавезно међусобно садејство. Сваки поједини органски дио поморских снага, сваки брод, релативно је веома аутономан и у погледу живота посаде, маршевања на великим просторним дистанцама и борбе и то за релативно дуго вријеме, без потребе за допуном хране, горива и муниције, што је за савремене услове ратовања од особите важности.

Ове особине поморских снага посебно конвенирају малим ратним морнарицама, које, зато што су намијењене за одбрану своје обале, не морају обавезно ићи на концентрацију снага, што за услове атомског рата има необично велики значај.

Озбиљна слабост поморских снага, опет опћенито узевши, састоји се у томе што се у борби нагло троше. Ово произилази из чињенице да је сваки поједини брод као тактичка цјелина апсолутно овисан о сваком поједином свом основном саставном техничком дијелу. Ако, на примјер, буде уништен или битно оштећен погон (мотор) брода, брод је избачен у цјелини из строја, те иде или у ремонт или брзо постаје жртва противника, без обзира на то што сви остали дијелови, укључујући и наоружање, могу бити у потпуно исправном стању. У вези с тим, посебна слабост поморских снага састоји се у томе што се избацавање из строја и највећег брода — који, док је исправан, представља огромну ударну снагу — може постићи релативно врло малим средствима (једном морском мином, неколико торпеда или неколико добро пласираних арт. погодака).

Даље, море као елемент у коме дејствују поморске снаге веома је широко бојно поље, што само по себи даје једној страни могућност да произвољно избјегава сукобе, а другу сили на дуга и често узалудна тражења сукоба, што без сумње даје својеобразан печат дејствима РМ.

Што се тиче обалско-оточних база, које сачињавају животно важан елемент операцијске основице поморских снага малих ратних морнарица, оне такођер на свој начин утичу на карактер њихових борбених дејстава. Из прегледа бр. 1 види се да скоро све мале ратне морнарице располажу врло растегнутим базијским основицама, које омогућују да се базијски елементи растуре просјечно на 2.000 км дугој обали с већим или мањим бројем отока подесних за одбрану. Фортифицирана у одређеној мјери, с масом растурених ватрених јединки на обласком рубу и отоцима, што посебно захтијевају атомска нападна средства — таква операцијско-базијска основица даје малој ратној морнарици браниоца посебну жилавост, способност за маневрирање и релативно по времену дуг отпор.

На основу наведених техничких особина поморских снага, карактеристика амбијента у ком оне дејствују и карактера база на које се ослањају, произилазе за мале ратне морнарице неки важни закључци тактичког и техничког карактера: прво, технички слабије опремљени противник мора да бира за обрачун таква подручја гдје може максимално користити услове своје операцијске основице (природне маске — отоке, елементе обалске одбране итд.); друго, повећаним напрезањем у стицању брзине и рутине у употреби расположивих средстава тежити да се надокнаде технички недостаци; треће, начелно избјежавати такве сукобе у којима би губици технички и бројно слабијег били не само већи, него и такве гдје би они били једнаки за оба противника или, другим ријечима, градити такве врсте бродова и осталих убојних средстава и ићи на такве облике борбе, гдје ће јачи неизбјежно претрпјети релативно веће губитке.

При томе, осим коришћења наведених објективних предности треба, разумије се, у техничкој изградњи малих ратних морнарица и постављању њихових тактичких принципа водити рачуна и о одређеним слабостима које би неизбјежно имао сваки агресор. Маколико, наиме, потенцијални непријатељ, релативно узевши, био јак на мору, он има и своје слабости. Осим оних опћих слабости од којих болује сваки агресор, већ због саме чињенице што је агресор (води неправедан рат; води га на туђој територији; што се више шири, постаје слабији; везан је само за теренске и климатске услове који најбоље одговарају употреби његове технике; слабости које произилазе директно из слабости његове технике; посебна везаност за комуникације; неизбјежан прелазак од тактизирања на најгрубљи терор према окупираном становништву итд.) — он би испољио на поморском војишту неке мирољубиве земље још и посебне слабости. Тако, на примјер:

— на најјачи могућан непријатељ, који би дошао у обзир да нападне ову ли ону малу поморску земљу с мора, не може стално и на читавој обали дугој 1.500—3.000 км одржати превласт на мору, под морем и у ваздуху. Ако узмемо у обзир само оно што у прегледу бр. 1 имају приказане ратне морнарице данас у свом саставу, уз претпоставку да им је обалска одбрана развијена у складу са флотом, те ако пођемо по логици непријатеља, држећи се норми односа снага које он као нападач мора уважити и које уважава, јер се логично ослања у првом реду на материјалну силу и премоћ — онда, као што смо раније већ напоменули, он нема довољно снага за једновремен напад на читаву ратну морнарицу, односно за једновремен удар по свим њеним борбеним и помоћним пловним, обалским и базијским елементима, и да при том рачуна на брз и тоталан успјех. Осим тога, ако жели потпун и брз успјех, његов би сваки поједини одвојени удар у оквиру тог генералног напада требао да уроди апсолутно потпуним поразом одговарајућих снага браниоца што је, разумије се, такођер нереално, јер таквих успјеха никад није било и не може бити. Према томе, апсолутно је нереално претпостављати да би у данашњој ситуацији и најјачи потенцијални агресор могао поћи на такову солуцију, чак и уз услов да се одлучи, за почетак, на локални, изоловани рат против било које слободољубиве земље. Одатле произилази да би он највјеројатније пошао на то да употријеби, додуше, много мање снаге од напријед наведених, за напад на ову или ону малу ратну морнарицу, али да их концентрише против њених најважнијих објеката и сектора. Но у том случају, он више не може рачунати на добијање стратегијске побједи првог или првих дана рата, што за браниоца значи прву побједу стратегијске дефанзиве, а што би у условима евентуалног будућег рата било од пресудног значаја за даљња дејства браниоца, за постепено преузимање оперативно-тактичке иницијативе и за коначну побједу над агресором;

— агресор не може да довуче толике копнене снаге да једно-времено окупира све брањене и небрањене отоке ове или оне мале

ратне морнарице, којих свака од њих има од 50—3.000 и више, те да их тако чврсто и стално држи да бранилац скривеном концентрацијом адекватних снага и изненадним нападом на изабрани оток или групу отока не би могао поновно оспособити и посјести те отоке као рејон отпора и као своју базу за настављање дејстава својих морнаричких снага;

— због карактера и опсега свог флотног састава и релативне материјалне премоћи, непријатељ би обавезно настојао да тај састав држи на окупу и да тражи одлучну битку на отвореном мору. Избјегавање да се удовољи тој његовој жељи натјерало би непријатеља или да дуго тражи битку и тиме се свестрано исцрпљује, или да расформи тај свој састав, да би на широком фронту дејствовао мањим групама и појединим бродовима, што браниоцу омогућује да и поред укупне премоћи нападача створи на најповољнијим одсјецима потребну премоћ да га почесно туче и остварује пораз агресиве;

— непријатељ не може постићи изненађење, ако би намјеравао да изврши оперативни десант снагама јачим од једног корпуса. Ово због тога што би за такве сврхе било потребно прикупити на подесним мјестима велики број релативно спорих бродова, тј. не мање од 500 бродова од 300—3.000 т, брзине 10—15 чв. Уз све то, дуге припреме операције овакве врсте и чињеница да се толико бродовље (ратно, десантно, трговачко) не да прикрити, омогућују браниоцу да се припреми и предухитри непријатеља;

— у артиљериском двобоју на прилазима архипелагу и обали, непријатељ би се нашао у неповољнијем положају, јер су његови пловни објекти, поред све своје снаге, осјетљивији и рањивији него фортификацирани оточни односно обалски ватрени положаји браниоца, ојачани минским пољима и осталим средствима;

— за мале ратне морнарице технички и економски слабије. посебан значај има чињеница да се и најјачи, највећи непријатељски бродови могу уништити сразмјерно малим и јефтиним средствима (мине, торпеда, разна диверзантска средства као цепне подморнице, „жива торпеда“, подводне противбродске паклене машине и тсл.) — што свако за себе, с једне стране, изискује релативно далеко мање материјалне издатке и технички је лакше рјешиво, те се, дакле, може омасовити, а са друге, за та средства треба мањи број бораца велике храбрости и довитљивости, чега у свакој земљи која воли и брани своју слободу и независност има довољно.

Ових неколико поставки очигледно мора наћи своје мјесто у техничкој изградњи и тактичкој припреми савремених малих ратних морнарица.

Све у свему, један од опћих основних принципа сваке борбе састоји се у максималној експлоатацији својих предности с једне, а противникових слабости, с друге стране. Ван сваке је сумње да мале ратне

морнарице у својој изградњи и припреми уважавају тај принцип и да би га се у пуној мјери придржавале, ако би биле неправедно нападнуте од било кога. А све то заједно дало би тада, на пракси, сасвим другу слику односа снага, него што се она добива разним линеарним и крајње упрошћеним упоређивањем самих флота великих и малих ратних морнарица.

*

Без обзира на сва достигнућа у развоју ратне технике нашег доба — човјек као субјективни и објективни фактор у борби остаје и даље у центру пажње. Разне технократске теорије, које су базирале на вјери у свемоћ технике, одбачене су данас од свих озбиљних и одговорних војних теоретичара и практичара. Одговорни фактори и у најјачим савременим армијама односно морнарицама инсистирају изнад свега на развијању оних квалитета и особина личног борачког и старјешинског састава који савременим ратним машинама уопће и сваком поједином убојном средству посебно дају душу.

Теорије о свемоћи технике нису нове, као што није нова ни чињеница да их је ратна пракса увијек оповргавала. Искуство из прошлог рата још једанпут их је жестоко демантирало. Тај рат врви примјерима из којих се види да и при материјално-технички слабијим условима побјеђује у борби онај чији је морал у датом моменту чвршћи, ко боље познаје своју технику, без обзира на то каква је она, ко је храбрији, бржи, довитљивији, вјештији и ко адекватније тактички реагира у амбијенту у коме се води борба. То ћемо илустрирати и конкретним примјерима (у прегледима бр. 3 и 4) мада они не исцрпљују све оно што је дала борбена пракса на свим морима у току посљедњег свјетског рата.

Сви примјери наведени у прегледу бр. 3 очигледно указују поред осталог и на то да морални фактор у борби није важан само за мале морнарице, за мале бродове него да је он од исте важности и за велике ратне морнарице, па и највеће, најјаче, најбоље опремљене ратне бродове. Даље, очигледно произилази из наведених примјера да храброст, пожртвованост, вјештина, лукавство, познавање своје технике, брзина и рутина посада и старјешинског састава дају нове квалитете бродовима који управо због тога долазе у ситуацију да побјеђују од себе бројније, веће, теже и боље наоружане ратне бродове противника. Посебно су за мале и технички слабије ратне морнарице интересантни они примјери који указују колико су у неустрашивим рукама и незнатна техничка средства надмоћнија и од највећих морских колоса, као што је био случај са бојним бродом „Tirpitz“ у Алтен Фјорду и бојним бродовима „Queen Elizabeth“ и „Valiant“ у Александријској луци.

Назив опера- ције и вријеме извођења	Противници и однос снага	Услови у којима се одиграла битка
Акција у луци Нарвик ноћу 9/10.IV.40.	Вел. Брит. — 5 Р Њемачка — 10 Р = 1:2	Енглески разарачи напали су изненада њемачку флотилу разарача у самој луци Нарвика, прије него су ови успјели уредити луку за одбрану.
Акције у Данском пролазу 23.V.1940 год.	Њемачка — 1 Бб, 1 К Вел. Брит. — 1 НА, 2 Бб, 2 К = 1:3	Слаба видљивост. Неповезаност дејства енгл. снага. Боља увјежбаност њемачких бродских артиљераца. Вјештина маневра с њемачке стране.
Акција код Рга Бон ноћу 13.XII.1941.	Вел. Брит. — 4 Р Италија — 2 К = 1:1	Ноћ провидна, море мирно, без вјетра.
Диверзија у луци Александрија ноћу 19.XII.1941.	Италија — 3 „жива торпеда“ = 1:∞ Вел. брит. — Глав- нина флоте адм. Cunningham А. В.	Енглески бродови на везу у луци. Три италијанска „жива торпеда“ искористила ноћ, те у бразди одређених енгл. бродова не примјетно ушли у луку кроз пролаз иначе добро брањене и затворене луке. Посада сваког „ж. торпеда“ — 1 официр и 1 морнар.
Минска диверзија код Триполиса 30.XII.1941 г.	Њем. — 1 минско поље = 1:∞ Вел. Брит. — 3 К, 8 Р	Минско поље постављено вјешто, оригинално на великој дубини, на мјесту гдје се није нормално могло очекивати.
Операције Мидвеј 4 и 5.VI.1942 г.	Америка — 3 НА, 6 Бб, 8 К, 13 Р = 1:1,5 Јапан — 4 НА, 9 Бб, 17 К, 28 Р	Јапански бродови — без радара и подијељених у три одвојене групе.

Резултати	П о у к е
Потопљено: три њемачка и два енглеска Р.	Уз довољно одлучности и дрзвитости и уз услов изненађења могућно је двостуко јачем непријатељу нанијети релативно веће губитке.
Потопљено: један енглес. бојни брод. Оштећено: један енглес. и један њемачки бојни брод.	Уз услов добре увјежбаности бродских посада и вјешт маневар команданата могућно је побједити троструко јачег противника.
Потопљене обје италијанске крстарице.	Уз услов веће храбрости посада и за маневар боље увјежаног командног кадра могућно је мањим бродовима (Р) постићи апсолутну побједу над већим, снажнијим, боље наоружаним бродовима (К) уз иначе подједнак однос снага.
Тешко оштећена два енглеска бојна брода и један разарач.	Уз довитљивост и крајњу смионост личног састава могућно је незнатним средствима и са свега неколико одважних морнара нанијети тешке губитке непоредиво јачем противнику.
Потопљено: 1 енгл. крстарица и 1 енгл. разарач. Тешко оштећено: 2 К.	Незнатним средствима (релативно јефтиним и лаким за масовну производњу) могућно је нанијети тешке губитке непријатељу, ако се та средства оригинално, инвентивно искористе.
Потопљено: јапанска сва 4 НА и 2 К; од амер. флоге потопљен 1 НА, оштећена 1 К и оборено 1/3 амер. бомбардера и торпедних авиона.	Храброст америчких авијатичара, уз извјестан средтан стицај околности с једне, и непостојање радара на јапанским бродовима с друге стране, омогућили су да бројно слабији нанесе тешке губитке релативно јачем противнику.

Назив операције и вријеме извођења	Противници и однос снага	Услови у којима се одиграла битка
Битка код Отока Саво ноћу 8/9.VIII.42	$\frac{\text{Јапан} - 6 \text{ К}, 1 \text{ Р}}{\text{САД} - 8 \text{ К}, 6 \text{ Р}} = 1:1,5$	Амерички бродови подијелени у три групе, посаде преморене даноноћном приправношћу.
Битка у подручју Рт Вон-Лампедуза 11 и 12.VIII.42.	$\frac{\text{Њем.} - 5 \text{ п}, 12 \text{ ТЦ}, 30 \text{ ав}}{\text{Вел. Брит.} - 2 \text{ НА}, 4 \text{ К}, 11 \text{ Р}, (14 \text{ Тбр})} = 1:5$	Енглески бродови пратње и осигурања везани у маневру уз споре трг. бродове у конвоју.
Битка код Тасафаронге ноћу 30.XI.42.	$\frac{\text{Јапан} - 8 \text{ Р}}{\text{САД} - 5 \text{ К}, 6 \text{ Р}} = 1:2,5$	У ноћним условима, без довољно идејне, радио и радарске везе међу америчким снагама. Од укупно 8 јап. Р-3. Р су превозили трупе, а 5 Р их је штитило.
Битка у рејону Алтен Фјорда 31.XII.1942	$\frac{\text{Вел. Брит.} - 2 \text{ К}, 6 \text{ Р}}{\text{Њемачка} - 2 \text{ Бб}, 6 \text{ Р}} = 1:1,5$	У условима слабе видљивости и велике зиме.
Битка у заливу Кула у ноћи 12/13.VII. 1943 год.	$\frac{\text{Јапан} - 1 \text{ К}, 4 \text{ Р}}{\text{САД} - 3 \text{ К}, 10 \text{ Р}} = 1:2$	У условима ноћи, при слабој увјежбаности Американаца да користе своја техничка средства.
Тешко оштећење Бб „Tirpitz“ у Алтен Фјорду 22.IX.1943 год.	$\frac{\text{Вел. Брит.} - 2 \text{ цеп. подморнице}}{\text{Њемачка} - 1 \text{ Бб}} = 1:\infty$	У условима врло добро заштићеног сидришта.

НАПОМЕНА: Подаци узети из: »Sea Warfare 1939—1945« by John Creswell, cap. Cunningham, admiral of the fleet; izd. Hutchinson and. Co., London,

Резултати	П о у к е
Потопљено: 4 К амер.	Захваљујући ноћи, америчкој небудности, јапанској смионости и постигнутом изненађењу — Јапанци, иако много бројно слабији, нанијели су тешке губитке противнику, док су сами изишли из битке без губитака.
Потопљено: 1 енгл. НА, 2 К и 1 Р, те 11 трг. бродова. Тешко оштећено: 1 енгл. НА, 2 К и 2 трг. брода.	Уз услов храбрости и пожртвовности, те уз добро садејство пом. и ваздухопловних снага могућно је многоструко јачег непријатеља скоро уништити.
Потопљено: 3 К и 1 Р амер. и 1 Р јап.	Уз услов добре увјежбаности бродских посада и крајњу смионост — исти број разарача темељито туче исти број непријатељских крстарица, ојачаних с исто толико разарача.
Потопљено: 1 Р њем. Оштећено: 1 Бб њем.	Иако слабији по врсти бродова односно по арт. плутуну, Енглези су тукли Њемце, јер су били вјештији у маневру и одлучнији у борби.
Потопљено: 1 К и 1 Р амер. и 1 К јап. Оштећено: 2 К амер.	Скоро троструко бројно слабији туче јачег уз услов примјерне храбрости, пожртвовности, упорности и одличне увјежбаности у гађању.
Тешко оштећен њем. Бб „Tirpitz“.	Захваљујући крајњој самопожртвовности и одлучности посада целних подморница, неупоредиво слабијим средствима може се побиједити много јачи непријатељ.

Назив акције и датум	Противници и однос снага	Услови у којима се одиграла битка
Борба код Calaisa октобар 1940	Вел. Брит. — 3 ТЧ Њемачка — 2 ТРО = 1:2	Без особитости.
Борба код о. Сарема, Балт. море 27.IX.1941	СССР — 9 ТЧ Њемачка — 1 К, 6 Р = 1:3	Дању, при доброј видљивости, море 3—4 по Б.
Акција код Hook of Holand 19/20.XI.41	Вел. Брит. — 3 ТП Њемачка — 5 ТЧ = 1:1	Ноћ, мјесечина, море мирно, лакша магла. Сукоб из засједе енгл. топовњака. Борба се водила из непосредне близине 30—50 мет.
Битка код Остендеа 22.IV.1942	Вел. Брит. — 2 ТП Њемачка — 6 ТЧ = 1:3	Ноћ. Море мирно. До борбе дошло из засједе.
Битка у Каналу 12.V.1942	Вел. Брит. — 6 ТП Њемачка — 1 К, 4 РЕ, 8 МЛ, 10 ТЧ = 1:6	При дневном свјетлу, море мирно.
Битка у Довер- ском теснацу 21.VI.42	Пољски (Е) — 1 ТП Њемачка — 6 ТЧ = 1:6	Мјесечина. Море мирно. Услијед велике премоћи и кружног маневра Њемаца, они су се тукли међусобно.
Битка код Cherbourgа 1.VIII.42	Вел. Брит. — 4 ТП Њемачка — 2 РЕ, 4 ТЧ = 1:2,5	Ноћ, магла. Тешко море. Напад из засједе пред самим улазом у луку Ch.
Битка код о. Hiium и Saarem, октобар 1942	СССР — 12 ТЧ, 5 П Њемачка — 2 Бб, 7 Р = 1:3,5	Слаба видљивост, магла. Велико море.
Напад на б.б. „Scharnhorst“ и „Gneisenau“ 12.XI.42	Вел. Брит. — 5 ТЧ Њемачка — 2 Бб, 1К, 3 Р, 18 ТЧ = 1:20 (?)	Тешко море, при дневном свјетлу. Њемачки здружени одред под заштитом авијације. Брзина енгл. ТЧ мања (тада) од брзине њемачких Б.б., К и Р.

Резултати	П о у к е
Потопљена оба њем. тролера.	Енглески торп. чамци испољили велику срчаност.
Потопљена: 1 њем. крстарица и 2 разарача.	Неустрашивост совјетских морнара омогућила им да туку трипут јачег противника.
Потопљен један њем. ТЧ, а оштећена друга два. Енгл. једна топовња-ча лакше оштећена.	Смионост и боља увјежбаност у гађању даје предност при осталим иначе подједнаким условима.
Оштећено: 6 њем. ТЧ и 1 енгл. ТП	Срчаност посаде енгл. ТП и вјешт маневар команданта групе донио је бројчано и технички троструко слабијем побједу.
Потопљена 2 њем. РЕ. Оштећен 1 енгл. ТП.	Изненађење, проишло за Њемце из дрзовитости енгл. топовњаче, омогућило да шест пута слабији побједи.
Оштећено: 2 њем. ТЧ и 1 пољски ТП.	У борби из непосредне близине, окружен са 6 њем. ТЧ, командант и посада пољске топовњаче крајњом срчаношћу, прецизном ватром и добрим маневром побјеђује далеко премоћног непријатеља.
Потопљена 2 њем. ТЧ. Оштећена: 2 њем. РЕ и 1 енгл. ТП.	Услијед изненађења изазваног дрзовитим прилазом енгл. ТП под сама лучка свјетла луке Ch. Њемци, иако бројчано и технички јачи, били су тучени.
Потопљено: 1 њем. Р. Оштећено: 2 њем. Р и 3 совј. ТЧ.	Дрзовитошћу, упорношћу и вјештином лаки совјетски бродови туку много технички премоћнијег и бројнијег непријатеља.
Оштећено (?) њем. К „Принц Еуген“ и оборена два „Meserschmit“-а.	Овдје није толико важан резултат, колико примјер фантастичне смјелости у одлуци и дејству старјешина и посада енгл. торп. чамца.

Назив акције и датум	Противници и однос снага	Услови у којима се одиграла битка
Под хол. обалом ноћу 18/19.I.43	Вел. Брит. — 5 ТЧ Њемачка — 2 ТРО = 1:1,5	Мирно море, провидна ноћ. Њем. тролери везани уз конвој.
Акција код Рта Бон 1943 год.	Вел. Брит. — 3 ТЧ Њемачка — 2 Р = 1:2	При дневном свјетлу; море повољно, њем. Р везани за конвој (1 трг. брод), а за- штићени авијацијом; један енгл. ТЧ — без торпеда. У овој акцији нашао се за- право 1 ТЧ против 1 Р.
Велика битка у Сјеверном Мору ноћу 24/25.X.1943	Вел. Брит. — 3 Р, 4 ТП = 1:3 Њемачка — 30 ТЧ	Тамна, магловита ноћ, мо- ре 4—6 по Б. Читава битка одвијала се у 16 узасто- пних наизмјеничних напа- да, изведених у трајању од неколико сати.
Битка код Рта Антифер 24-30.VIII.44	Вел. Брит. — 5 Р, 6 ФР, 10 ТЧ = 1:2 Њемачка — 2 Р, 10 ТРО, 40 ТЧ	У току шест узастопних дана — низ завршних битака.

НАПОМЕНА: Подаци узети из дјела Lt. Cdr. Peter Scott: »The battle of the у рукопису „Морнарички гласник“, 1958 године.

Примјери из прегледа бр. 4 интересантнији су и поучнији за мале ратне морнарице тим више што је ријеч управо о малим бродовима који су, вођени од посада високих моралних квалитета чинили права чуда на мору.

Нарочиту вриједност за нас прије свега имају примјери неустрашивости и сналажљивости које је у опћи арсенал искуства прошлог рата на мору унијела пракса младе морнарице НОВЈ. Овдје нећемо конкретно износити те примјере, јер су они нашим читаоцима познати или из њихове сопствене праксе или из наше војно-стручне и војно-историјске литературе о борбама на Јадрану у току НОР. Зато ћемо изнијети само резимирану основну поуку из тих дејстава.

Иако је, наиме, бивша Југословенска ратна морнарица, из познатих разлога капитулирала заједно с бившом краљевском војском у року од неколико дана последије концентричног напада од стране фашистичке Њемачке, Италије, Бугарске и Мађарске — ипак самим

Резултати	П о у к е
Потопљен један њем. тролер и један теретни брод. Енгл. без губитака.	Уз храброст, добру увјежбаност и вјешт маневар туче се по ватри, домету оружја и врсти бродова јачи противник.
Потопљен њем. трг. брод.	Уз лукав маневар и доста смионости може се тући двоструко, троструко јачи непријатељ.
Потопљено: 4 њем. ТЧ и 1 енгл. Р.	Храброст и упорност испољена на обје стране; ипак Енглези су показали више хладнокрвности у борби, организованији и боље маневре изводили и више са-радње испољили. Зато су побједили много јачег непријатеља.
Потопљено: њем. 2 ТРО, 40 БР, 9 ДТК, 1 ТЧ, 2 ПБР. Енглези имали неко-лико лакше оштеће-них бродова.	Морал код Енглеза је све више растао; Њемци по-чели губити морал, стрпљење и вјеру у побједу. Због тога губили у посљедњим биткама, иако јачи по од-носу снага.

narrow seas», London, 1945 г. и из „Преглед Морски“, бр. 5 и 6/58. Обоје превод

тима нису елиминирани услови за отпор и касније све жешћу борбу на Јадрану. Напротив, та борба, под руководством друга Тита и КПЈ, тек је тада почела, те је захваљујући низу познатих околности објективног и субјективног карактера из ње никла и у њеном току развила се нова ратна морнарица НОВЈ.

Флота бивше Југословенске ратне морнарице (37 ратних формацијских бродова) била је додуше ликвидирана у првих неколико дана фашистичке агресије, али је одмах сљедећих мјесеци борба против окупатора на нашем мору, отоцима и на обали изнова почела. У састав ратне морнарице НОВЈ у току НОБ постепено је ушло укупно 95 наоружаних и десантних бродова и 172 помоћна брода, од чега је у борбама од почетка до краја НОР поновно изгубљено 27 бродова.³⁾ Иако су то били мали бродови, наоружани кочари и туноловци од 30 до

³⁾ Види Васиљевић Јован кап. корв.: „Дејства на Јадрану у НОР“ — ВИЗ ЈНА, Београд, 1957 године; као и разне бројеве „Морнаричког гласника“.

80 тона, ипак су чињенице: прво, да су они од 1942 године до краја рата извршили преко 110 акција у нашим водама против окупационих поморских снага Италијана односно Њемаца, који су управо због стално растуће активности морнарице НОВЈ морали у нашим водама држати преко 240 ратних бродова (110 италијанских и 137 њемачких) разне врсте, од разарача укључно па наниже, поред релативно великих копнених и ваздухопловних снага на отоцима и обали; друго, да је РМ НОВЈ извршавала успјешно веома различите задатке: превозила мање и веће јединице НОВЈ између обале и отока у свим правцима, омогућавала јединицама НОВЈ или сама вршила диверзиске односно тактичке десанте, нападала непријатеља на поморским комуникацијама дуж наше обале потапајући или заробљавајући много веће и много боље наоружане непријатељске ратне и трговачке бродове, бранила и одбранила с јединицама НОВЈ оток Вис, који је до краја рата остао наша важна база, те садејствовала у завршним операцијама с IV армијом НОВЈ у ослобођењу Хрватског Приморја, Истре и Трста.

Ван сваке је сумње да се борба ратне морнарице НОВЈ могла овако развијати и попримити овакве размјере и физиономију само због вјештог коришћења својих домаћих услова и уз постојање високог морала наших морнарица, који је произилазио из правилне политике КПЈ.

*

На основу свега што је досад речено може се закључити:

1. да се, посматрано из било ког аспекта, оправдава постојање, а према развоју међународне ситуације и даље јачање и усавршавање ратне морнарице сваке ванблоковске, мирољубиве земље;

2. да би она била у стању да у случају агресије одигра ону часну улогу која јој је намијењена и то управо зато и једино зато што припада земљи која води мирољубиву политику, политику активне коезистенције;

3. што се тиче тактике, тј. начина како извршавати и извршити задатке који би из такве улоге произишли, сигурно је једно: не може се и не смије се копирати тактика великих морнарица, него треба развијати и примјењивати своју властиту тактику, максимално прилагођену својим властитим условима којима се евентуални агресор, напротив, никако не би могао прилагодити, управо зато што је агресор.